

ПРОНАЛАЗЕЊЕ ПОМОЋИ, ОБЕЗБЕЂИВАЊЕ ПОМОЋИ
Референтни број пројекта: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

| Модул 1 |
**Разумевање Родно заснованог
насиља**

Copyright and License of Use

© 2025 FADO Consortium. All rights reserved.

Овај материјал за обуку развијен је у оквиру Еразмус+ (Erasmus+) пројекта „FADO: Finding Assistance, Delivering Outreach“, кофинансираног од стране Европске уније под бројем уговора о гранту 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033.

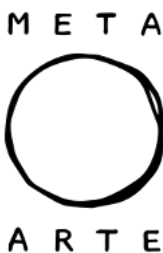
Осим ако није другачије назначено, комплетан садржај у овој публикацији лиценциран је под Creative Commons Ауторство – Некомерцијално – Делити под истим условима 4.0 Међународном лиценцом (CC BY-NC-SA 4.0).

Слободни сте да:

- **Делите** – умножавате и редистрибуирате материјал у било којем медијуму или формату
- **Адаптирате** – прерађујете, мењате и надограђујете материјал под следећим условима:
- **Ауторство** – Морате навести одговарајуће заслуге, обезбедити линк до лиценце и назначити да ли су измене направљене.
- **Некомерцијално** – Материјал не смеће користити у комерцијалне сврхе.
- **Делити под истим условима** – Ако прерађујете, мењате или надограђујете материјал, своје доприносе морате дистрибуирати под истом лиценцом.

Да бисте погледали копију ове лиценце, посетите:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Sufinansira
Evropska unija

Финансирано од стране Европске уније. Изражени ставови и мишљења су, међутим, искључиво ставови и мишљења аутора/аутора и не одражавају нужно ставове Европске уније или Извршне агенције за образовање и културу (EACEA). Ни Европска унија ни EACEA не могу бити одговорне за њих.

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. №: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

Опис модула

Овај модул уводи кључне концепте – пол, род, родне улоге, стереотипе и бинарни систем – и испитује полно-родни систем и односе засноване на моћи који чине основу родно заснованог насиља. Полазници ће истражити различите облике родно заснованог насиља (GBV), начин на који друштвене норме то омогућавају, као и контексте у којима се оно дешава.

Шта ћу научити?

1. Дефинисање и разликовање кључних концепата: биолошки пол, род, родне улоге, стереотипи и бинарни систем.
2. Објашњавање полно-родног система и начина на који односи моћи производе и одржавају неједнакост.
3. Препознавање главних облика и манифестација родно заснованог насиља.
4. Препознавање уобичајених окружења и ситуационих фактора ризика у којима се јавља родно засновано насиље.
5. Примена интерсекционалног и деколонијалног приступа у анализи начина на који раса, класа, инвалидитет, старост и миграције обликују искуства родно заснованог насиља.
6. Анализа начина на који стереотипи, родни бинаризам и обавезна хетеросексуалност легитимизују и репродукују насиље.
7. Критичко преиспитивање сопствених претпоставки и пракси у циљу промоције безбеднијег и инклузивнијег окружења.
8. Уочавање раних знакова упозорења и свакодневних манифестација родно заснованог насиља и родне искључености.

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

Садржај

1. РАЗУМЕВАЊЕ ОСНОВА РОДА	5
1.1. Род	5
1.2. Пол	7
1.3. Родне улоге	8
1.4. Родни стереотипи и бинаризам	8
2. МОЋ, РОД И СТРУКТУРЕ НАСИЉА	10
2.1. Полно-родни систем и односи засновани на моћи	10
2.2. Родно-засновано насиље	14
2.2.1. Манифестације родно-заснованог насиља	16
2.2.2. Окружења у којима се јавља родно засновано насиље	19
3. РАЗУМЕВАЊЕ ИНТЕРСЕКЦИОНАЛНОСТИ И ФЕМИНИСТИЧКИХ ПРИСТУПА И ДОПРИНОСА	22
4. БИБЛИОГРАФИЈА	26

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

1. Разумевање основа рода

1.1. Род

Gender is the psychological, behavioural and cultural characteristics that are Род представља психолошке, бихевиоралне (поведенствене) и културне карактеристике које су друштвено изграђене и условљене контекстом, а које се повезују са мужевношћу или женственошћу. Он се односи на начин на који друштво дефинише како људи треба да изгледају и да се понашају у складу са својим биолошким полом. Приписивање рода је процес који се у нашем друштву одвија од тренутка рођења детета, а заснива се на сексуалним карактеристикама новорођенчета. На пример, ако новорођенче има вулву, означава се као „девојчица“; а ако има пенис, означава се као „дечак“. Ове две ознаке нису неутралне, већ имају јасне друштвене и културне конотације, приписујући свакој од њих улоге, атрибуте и очекивања који дефинишу и повезују категорије мушко-мушкарци и женско-жене (Coll-Planas, 2016). Идеје о роду укорењене су у култури, историји, традицији и развоју друштвеног поретка заснованог на стереотипима, са јасним функцијама које су диференциране по полу и утемељене у изградњи сексуалне поделе рада. Када се говори о роду, то се не односи искључиво на жене, већ на конструкт који се друштвено развија над телима људи, као и на односе који се успостављају у оквиру полно-родног система.

Ово су димензије рода:

Sufinansira
Evropska unija

Финансирано од стране Европске уније. Изражени ставови и мишљења су, међутим, искључиво ставови и мишљења аутора/аутора и не одражавају нужно ставове Европске уније или Извршне агенције за образовање и културу (ЕАСЕА). Ни Европска унија ни ЕАСЕА не могу бити одговорне за њих.

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

Релациона

Род није урођена карактеристика особе, већ се разуме као **однос између појединаца** који мушкарце позиционира на место моћи, а жене и друге идентитете у подређени положај.

Асиметрична/Хијерархијска

Разлике које успоставља између жена и мушкараца нису неутралне; оне придају **већу важност и вредност** карактеристикама и активностима које се повезују са **мушким**, док истовремено одбацују карактеристике и активности које се очекују од жена, што производи неједнаке односе моћи.

Променљива

Улоге и односи се мењају кроз време и простор, у зависности од друштвеног контекста и очекивања од мушких и женских улога током животног циклуса, иако притом задржавају своје хијерархијске карактеристике..

Контекстуална

Постоје **варијације** у родним односима и класификацијама у **зависности од етничке припадности, класе, културе итд.** У том смислу, постоје културе које род живе на другачији начин, о чему сведочи постојање трећег рода у Тајланду, мушеа (muxes) у Мексику или Кучуа (Kichua) у Уганди. Исто тако, друштва конструишу различита специфична очекивања око идентитета, улога и родних стереотипа. Оно што се сматра **женственим или мужевним може се контекстуално мењати у погледу физичког изражавања, одеће, понашања, ставова и поступака**, али изражавање знакова који су друштвено повезани са женственошћу и мужевношћу служи за успостављање хијерархије између жена и мушкараца.

Институционално структурирана

Оно се не односи само на односе између жена и мушкараца на личном и приватном нивоу, већ на **друштвени систем** који је заснован на институционалним вредностима, законодавству, религији и тако даље.

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

1.2. Пол

Пол је флексибилан спектар могућности који се може мењати. Категорија пола је блиско повезана са биолошким процесима који доводе до **сексуалне диференцијације**. Овај макропроцес обележен је другим процесима генетичке, хормонске, анатомске и функционалне природе. Све ове сфере развоја особе служе медицинској науци да дефинише пол са којим је појединац рођен, а који одређују хромозоми, гениталије, хормони, репродуктивни систем и гонаде. То значи да помоћу пола неке особе можемо дефинисати само њене биолошке карактеристике. Самим тим, не можемо знати шта та особа осећа, како се **самоидентификује** у односу на те карактеристике, нити можемо очекивати било какву врсту повезаног понашања или претпоставити које ће је особе привлачити. Слично томе, класификација ових сексуалних карактеристика у **две статичне, ексклузивне и медицински унапред дефинисане категорије (мушко/женско)** такође се мора довести у питање, с обзиром на то да разноликост телесности и мноштво израза које сексуалне карактеристике попримају не потпадају увек под једну од ове две категорије. Докторка биологије, Ен Фаусто Стерлинг (Anne Fausto Sterling, 2006), на пример, изнела је у једном провокативном чланку да би – с обзиром на биолошку разноврсност и вишеструке комбинације сексуалних карактеристика које се јављају у људским телима – биолошке науке могле **дефинисати до 5 полова, поред 2** која се прихватају као медицински важећа. Овим предлогом желела је да истакне чињеницу да је анатомски пол у природи присутан као континуирана дистрибуција различитих комбинација, те да је изградња и дефинисање категорије пола такође блиско повезана са друштвеним и културним значењима. У том смислу, интерсексуалност се односи на тело са варијацијама у сексуалним карактеристикама које се сматрају атипичним, узимајући као референцу полна тела која се сматрају мушким или женским. Интерсексуално тело се дефинише као тело чије се сексуалне карактеристике не уклапају у типичну конфигурацију онога што је дефинисано као мушко или женско тело. То не значи имати женске и мушке сексуалне карактеристике у исто време, већ да тело показује скуп

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

сексуалних карактеристика које се не уклапају у типичну дефиницију бинарних полова. **И пол и род су начини описивања људи и засновани су на друштвеним конструктима.** Иако је тачно да овај систем олакшава разумевање или дефинисање једног дела популације, важно је напоменути да се он такође користи за дискриминацију и ограничавање другог дела.

1.3. Родне улоге

Родне улоге се сматрају оним улогама које се друштвено очекују од мушкараца и жена, у складу са претходно објашњеним друштвено изграђеним стереотипима. На пример, ако су жене стереотипизоване као крхке и емотивне, од њих се очекује да преузму друштвене улоге које не подразумевају лидерске вештине. С друге стране, када су у питању мушкарци и мужевност, ако постоји стереотип да мушкарци брзо доносе одлуке, од њих се очекује да преузму друштвене улоге повезане са вођством. Ове улоге су такође одговорне за позиционирање жена на места подређености како у јавној сфери, тако и у приватним односима, при чему се прихватају са врло мало преиспитивања и интернализују као природне.

1.4. Родни стереотипи и бинаризам

Родни стереотипи су општа мишљења и предрасуде о атрибутима или карактеристикама које мушкарци и жене поседују или би требало да поседују, као и о друштвеним функцијама које и једни и други обављају или би требало да обављају. Они су **културни конструкти** који прописују шта би **мушкарци и жене** требало да буду и шта би требало да раде. Од најранијег детињства, ове поруке се преносе и учвршћују кроз породицу, школу, медије, религију, па чак и кроз политике и законе, обликујући начин на који људи перципирају себе и друге. Они функционишу као нормативни оквири који награђују понашања усклађена са очекиваним

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

улогама – као што је асертивност код дечака или брижност код девојчица – а кажњавају она која их прекорачују. Чинећи то, стереотипи ограничавају жене на репродуктивне и домаће одговорности, а мушкарце на продуктивне и јавне улоге, чиме се одржава неједнака расподела моћи и ресурса. Следећа табела сумира ове стереотипе и очекивања од два друштвено конструисана рода у нашем западном друштву:

Stereotypes about masculinity	Stereotypes about femininity
<ul style="list-style-type: none"> • Men are strong and don't cry • Better at sports • Braver • Clear thinkers • Rational • Dominant • Strategic	<ul style="list-style-type: none"> • Vulnerable • Delicate and sweet • Fragile • Fearful • Emotional • Submissive • Maternal
Expected male roles	Expected female roles
<ul style="list-style-type: none"> • Economic provider • Good leader • Responsibility roles • Public sphere roles • Productive activities • Political roles • Decision-makers	<ul style="list-style-type: none"> • Caregiving roles • Subordinated roles • Little responsibility roles • Reproductive activities • Relational roles • Accommodating roles

Table extracted from https://cutallties.org/wp-content/uploads/2022/11/English_CBT.pdf the 29th August 2025

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

Са овим је блиско повезан принцип **родног бинаризма**, односно идеја да постоје **само два, фиксна и супротстављена рода** – мушко/мушкарац и женско/жена. Однос између стереотипа и бинаризма стога карактерише међусобно јачање. Стереотипи стичу **легитимитет** јер се чини да проистичу из „природних“ **бинарних категорија пола и рода**. Истовремено, бинарни оквир остаје непреиспитан јер га стереотипи свакодневно репродукују кроз начин на који васпитавамо децу, структурирамо образовање, дизајнирамо радна места, па чак и кроз начин на који регулишемо грађанство и права. Заједно, они чине симболички и материјални апарат који натурализује мушку доминацију и подржава вишеструке облике родно заснованог насиља. На пример, стереотипи који мушкарце представљају као рационалне лидере (доприносе) разликама у зарадама, професионалној сегрегацији и недовољној заступљености жена у политици. Бинарни модел који **дефинише мужевност наспрам женствености** легитимизује хомофобију и трансфобију, док истовремено учвршћује идеју да је хетеросексуалност једини валидни модел односа.

2. Моћ, род и структуре насиља

2.1. Полно-родни систем и односи засновани на моћи

Претходно објашњени бинарни модел није просто дескриптиван; он делује као темељни механизам полно-родног система. Као што је феминистичка теоретичарка Гејл Рубин (Gayle Rubin, 1986) тврдила, **биолошком полу се кроз овај оквир даје културно значење, чиме се ствара хијерархијски поредак у којем су жене и феминизована тела подређени**. Бинарна подела не само да искључује постојање транс, небинарних и родно дивергентних особа, већ и чини крутим улоге оних који су категорисани као мушко или женско, због чега одступање од ових норми са собом носи високу друштвену цену.

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

Посматрано у овом светлу, родна неједнакост није неизбежна последица биолошких разлика, **већ исход система културних значења и односа моћи који се ослањају на стереотипе и бинаризам како би репродуковали хијерархије.** Разбијање ових механизма захтева преиспитивање не само улога које су додељене мушкарцима и женама, већ и саме западне бинарне структуре на којој оне почивају. На тај начин, **културна подређеност жена, феминизованих тела и оних који одступају од нормативних улога** објашњава се мрежом значења и друштвених односа који се приписују биолошком полу. Симон де Бовоар (Simone de Beauvoir, 1949) већ је упозоравала на то да род артикулише изградњу сексуалне разлике, кроз коју се дефинишу друштвене позиције које заузимају жене и мушкарци, а које карактеришу неједнакост и хијерархија. На пример, концепти мужевности или женствености односе се на праксе, ставове, понашања и очекивања додељена мушкарцима или женама. Они се често представљају као „природни“, те их друштво на тај начин легитимизује – на пример, кроз уверење да су мушкарци рационалнији или да су жене по природи боље неговатељице. Такве идеје нису уопштене истине, **већ друштвене норме које се учвршћују кроз образовање, медије, религију, законе и свакодневне обичаје.** Пошто су друштвено легитимизоване, многи људи их прихватају без преиспитивања. Истовремено, ови ставови, праксе, понашања и очекивања се **преговарају и мењају унутар сваког друштвеног и историјског контекста.** Оно што значи „бити мушкарац“ или „бити жена“ разликује се од културе до културе и мења се током времена. Чак и унутар истог друштва, људи изазивају и преобликују ова очекивања – на пример, када мушкарци преузимају улоге неге и бриге, или када жене улазе у традиционално мушке професије.

Надовезујући се на ово, Рејвин Конел (Raewyn Connell, 1995) описује род као хијерархијску структуру друштвене праксе, где се доминантне позиције (мушкарци) одржавају кроз постојање подређених позиција. Према овом схватању, неједнакост се не односи само на то ко има моћ, већ и на то како сам систем подређености подржава шири режим родних неједнакости. Ове динамике су оно што називамо односима заснованим

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

на моћи: друштвени односи организовани око асиметрије моћи, где одређене групе или идентитети имају ауторитет, легитимитет и ресурсе, док су други систематски маргинализовани или подређени. Овај бинарни систем генерише читав систем искључивања који погађа људе који се не повинују овим обрасцима (Coll-Planas, 2016). То је случај, на пример, са интерсексуалним особама – које су рођене са сексуалним карактеристикама које се не уклапају у бинарне категорије мушког/женског које је медицинска наука успоставила – и трансродним особама, које се не усклађују са родом који им је додељен при рођењу. Овај систем такође искључује људе који изражавају свој род на начин који не прати хегемоне обрасце мужевности и женствености, као што су дечаци са „феминизираним“ родним изразом или „мушкараче“ међу девојчицама. Они се могу сучити са исмевањем, искључивањем или насиљем. Слично томе, транс и небинарне особе су често под притиском да прилагоде своја тела или изглед како би се уклопиле у бинарна очекивања. У овом контексту, важно је нагласити да промена сопственог тела или изгледа не значи да је тело погрешно. Заправо, сви људи у неком тренутку мењају своја тела: бријањем, шминкањем, фарбањем косе, естетском хирургијом или другим облицима стилизовања. Проблем није сама промена, већ притисак полно-родног система који тера људе да се прилагоде крутим идеалима, уместо да се према својим телима односе из позиције слободе, бриге и благостања.

Људи чије се жеље не уклапају у хетеросексуалне норме – лезбејке, гејеви, бисексуалне, пансексуалне, асексуалне особе, између осталих – такође су изложени искључивању унутар овог система. У својој сржи, полно-родни систем инсистира на томе да је пол непроменљив, природан и објективан, везујући га за хромозоме, гениталије и секундарне сексуалне карактеристике. Унутар овог оквира, хетеросексуалност се не третира просто као један од могућих облика жеље, већ као „нормалан“ и легитиман. Адријен Рич (Adrienne Rich, 1985) сковала је термин **обавезна хетеросексуалност** како би описала како нас од раног детињства уче да је привлачност између мушкараца и жена природни стандард. Ипак, за Рич,

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

хетеросексуалност је више од културног очекивања: она делује као политички режим. То значи да је подржавају културне, правне, политичке и економске институције – као што су брак, породица, системи сродства и сексуална подела рада – које заједно структурирају друштвени живот. Као резултат тога, **хетеросексуалност се не поставља као избор, већ као централна норма која организује друштво, појачавајући и натурализујући неједнакости и насиље између мушкараца и жена.**

Надовезујући се на ово, Гејл Рубин (Gayle Rubin, 1989) је тврдила да сама сексуалност производи специфичне неједнакости, које су повезане са полно-родним системом, али се од њега разликују. Она је описала **хијерархију сексуалних чинова** у којој су хетеросексуални, моногамни, брачни или романтични односи постављени на сам врх, добијајући легитимитет и признање. На дну се, насупрот томе, налазе они који се сматрају мање угледнима или чак девијантнима – као што су хомосексуални односи, полиаморија, ванбрачни секс, сексуални рад, мастурбација или БДСМ – који су стигматизовани и маргинализовани. Овај систем класификације чини више од самог одсликавања друштвених ставова: он активно расподељује права, поштовање и друштвено одобравање једнима, док другима намеће стигму, искључивање и дискриминацију.

Следећа табела сумира најрелевантније концепте који су до сада објашњени и односе међу њима:

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

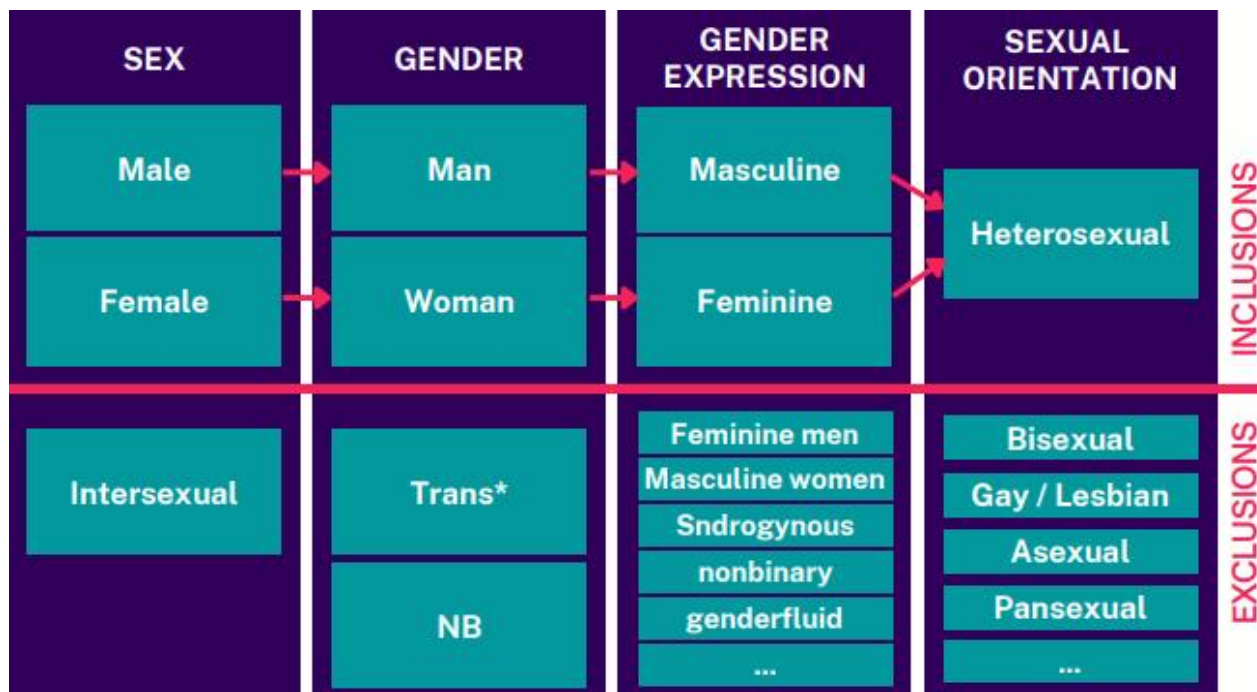

Table extracted from: https://crisscrossproject.org/wp-content/uploads/2025/02/CRISSCROSS_programma_formazione_EN.pdf

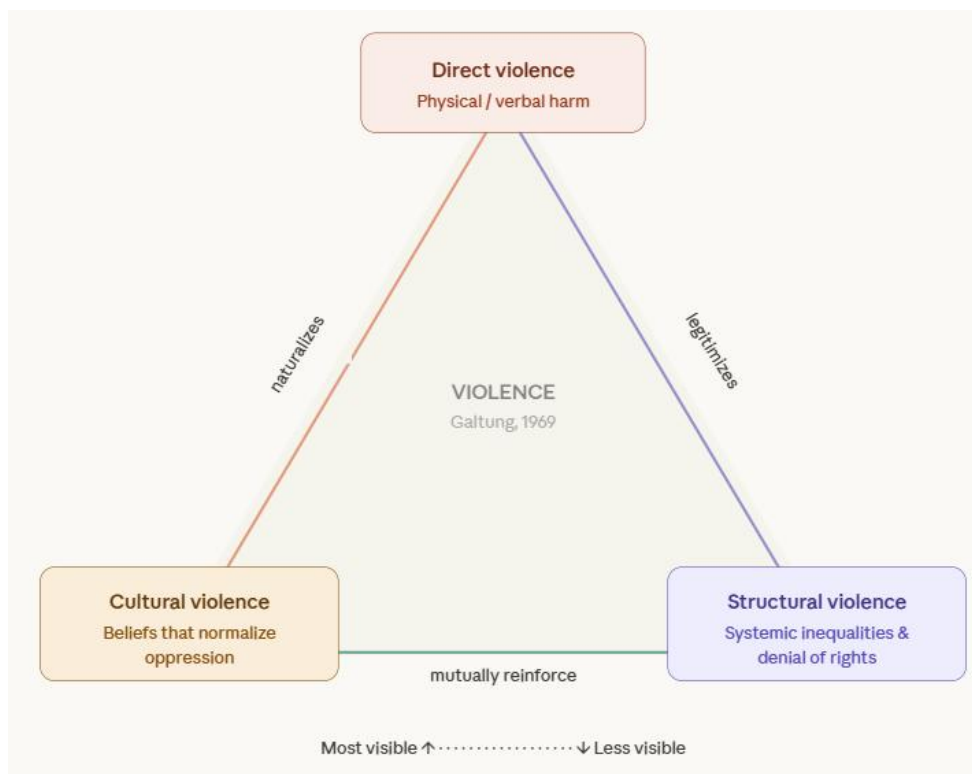
The 29th August 2025.

2.2. Родно-засновано насиље

Када говоримо о насиљу, морамо почети од позиционирања **Троугла насиља** Јохана Галтунга (Johan Galtung, 1969), који идентификује три међусобно повезане димензије: **директно насиље** (физичка или вербална nanoшења повреда, као највидљивији облик), **структурално насиље** (ускиравање права и системске неједнакости уграђене у друштвене, политичке и економске структуре) и **културно насиље** (веровања, вредности и норме које легитимизују или нормализују угњетавање). Ове три димензије нису изоловане; културно насиље натурализује директно насиље, док структурално насиље легитимизује културно насиље. Заједно, они одржавају системе доминације и чине да насиље делује неизбежно или невидљиво.

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

Феминистичка теорија је применила овај оквир како би показала да **родно засновано насиље (РЗН)** није само питање појединачних аката агресије, **већ део ширег система угњетавања**. То је структурални друштвени проблем који се репродукује из генерације у генерацију кроз културу, образовање, медије, религију, оглашавање, па чак и дигиталне платформе. РЗН постоји у сваком друштву, у свим друштвеним групама и у свим узрастима, и делује као инструмент контроле и доминације осмишљен да наметне родне улоге и одржи мушку моћ, заједно са принудном хетеросексуалношћу. Ово широко разумевање насиља омогућава нам да концептуализујемо **ЛГБТфобично насиље** као још један израз **родно заснованог насиља** у виду структуралног, културног и директног насиља усмереног према људима који одступају од хетеросексуалног и бинарног режима. Родно неусклађене особе, лезбејке, геј мушкарци, бисексуалне, транс, интерсексуалне и квир особе често су изложене стигми, искључивању, па чак и криминализацији једноставно

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. №: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

зато што њихова тела, идентитети или жеље нису у складу са хегемонистичким моделом.

Из интерсекционалне и деколонијалне перспективе, јасно је да све жене или родно диверзитетне особе не доживљавају насиље на исти начин. Црнкиње и жене мигранткиње се, на пример, суочавају са укрштеним облицима угњетавања: оне могу трпети родно засновано насиље испреплетено са расизмом, економском експлоатацијом и колонијалним наслеђем. Анџела Дејвис (1981/2004) показала је да насиље које су доживљавале беле жене у САД није упоредиво са насиљем које су претрпеле црнкиње током ропства или сегрегације. Слично томе, црнци, често стереотипизовани као сексуални предатори под расистичком колонијалном логиком, такође су били жртве расног насиља и беле супремације. Ови примери илуструју како се родно засновано насиље (РЗН) не може разумети изван ширих система угњетавања као што су расизам, ејблизам (дискриминација особа са инвалидитетом), класизам и колонијализам. Стога се родно засновано насиље мора схватити као нешто више од насиља над женама. Иако су жене и девојчице непропорционално погођене – управо због свог структурално подређеног положаја у патријархалним системима – РЗН такође обухвата насиље над онима који се не повинују хегемонистичком маскулинитету или цисхетеронормативности. Због тога неки теоретичари говоре и о патријархалном насиљу, како би подвукли да је угњетавање усмерено на све оне који одступају од друштвено наметнутих норми рода и сексуалности.

2.2.1. Манифестације родно-заснованог насиља

Када говоримо о родно заснованом насиљу, фокус је често пристрасан: прва слика која обично пада на памет је физичко насиље. Иако овај облик свакако постоји – посебно када је насилна веза већ у поодмаклој фази – он није најчешћи. Психолошко насиље је најраспрострањенији израз родно заснованог насиља. Заједно са сексуалним насиљем, оно често

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. №: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

остаје невидљиво. Из тог разлога, важно је истаћи неке од најчешћих облика родно заснованог насиља који погађају жене.

Форма родно-заснованог насиља	Опис
Физичко насиље	Насилни акти који узрокују физичку штету, на пример, гурање, батинање, ударање песницом, шутирање, итд.
Психолошко и емоционално насиље	Насилни акти који узрокују психолошку штету. На пример, кроз праксе као што су понижавање, прећење, презирање, контролисање, обезвређивање, исмевање, игнорисање, манипулисање, присиљавање, доминирање, вређање, викање.
Сексуално насиље	Нежељени акти сексуалне природе као што су експонирање (самооткривање), додиривање, притисак на ступање у сексуалне односе, присиљавање на нежељене праксе, итд.
Акушерско насиље и кршење сексуалних и репродуктивних права	Спречавање или ометање приступа тачним информацијама које су неопходне за доношење аутономних и информисаних одлука. Оно укључује присилну стерилизацију, присилну трудноћу, спречавање абортуса у законом утврђеним случајевима, као и отежан приступ контрацептивним методама, методама за превенцију сексуално преносивих инфекција и ХИВ-а, и методама асистираних репродукције (биомедицински потпомогнуте оплодње), као и гинеколошке и акушерске праксе којима се не поштују одлуке, тело, здравље и емоционални процеси жена.

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

Форма родно- заснованог насиља	Опис
Економско насиље	Намерно ускраћивање економских ресурса кроз понашања као што су контролисање трошкова друге стране, као и контролисање управљања њеним личним или заједничким економским ресурсима.
Дигитално насиље (Сајбер насиље)	Сва она која се врше путем друштвених мрежа и електронских уређаја. На пример, контролисање преко Вацапа (WhatsApp), лажно представљање (креирање лажних профила), изнуђивање лозинки и контроле над личним налозима, сексекспанзија (ширење сексуалног садржаја), дељење интимних снимака и слика из освете (осветничка порнографија), итд.
Секундарно насиље	Физичко или психолошко насиље, одмазде, понижења и прогон који се врше против особа које подржавају жртве сексистичког насиља . Оно укључује акте који спречавају превенцију, откривање, збрињавање и опоравак жена у ситуацијама сексистичког насиља.
Посредно насиље (Викаријско насиље)	Било која врста насиља која се врши над синовима и ћеркама са циљем да се мајци нанесе психолошка штета .

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

2.2.2. Окружења у којима се јавља родно засновано насиље

Разумевање окружења у којима се јавља родно засновано насиље је од суштинског значаја, јер насиље није само резултат појединачних акција, већ је и **дубоко укоренењено у друштвеним структурама и свакодневним праксама**. Идентификовањем начина на који различити простори могу омогућити или нормализовати насиље – кроз тишину, толеранцију или недостатак одговорности – боље смо опремљени да препознамо ризике, развијемо заштитне мере и промовишемо окружења која подстичу равноправност, поштовање и безбедност.

Контекст	Опис
Интимни (партнерски) односи	Физичко, психолошко, дигитално, сексуално или економско насиље над женом које је извршио мушкарац који јесте или је био њен супружник, партнер или особа са којом је у блиским односима .
Породично окружење	Физичко, сексуално, психолошко или економско насиље над женама и малолетницима унутар породице које су извршили чланови саме породице , у оквиру емотивних односа и веза у породичном окружењу. Не укључује насиље извршено у сфери партнерских односа.
Радно окружење	Физичко, сексуално, економско, дигитално или психолошко насиље које се може десити у јавној или приватној сфери током радног времена , или ван радног окружења и утврђеног радног времена уколико је повезано са радом . Неки од његових облика укључују узнемиравање на основу рода ,

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

Контекст	Опис
	сексуално узнемиравање и дискриминацију због трудноће или материнства.
Друштвено окружење и локална заједница	Оно може обухватати: сексуалне нападе; сексуално узнемиравање; трговину женама у сврху сексуалне експлоатације и у друге сврхе које имају родну димензију; сакаћење женских гениталија или ризик од изложености томе; насиље проишло из оружаних сукоба; насиље против сексуалних и репродуктивних права жена (као што су селективни абортуси и присилне стерилизације); фемициде, навођење на самоубиство и самоубиства као последицу притиска и насиља који се врше над женама; родно засноване нападе, понижавање, понижавајуће поступање, претње и присилу у јавном простору; ограничавање или лишававање слободе жена, или приступа јавном простору или приватним просторима, радном месту, обукама, спортским, верским или рекреативним активностима, као и ограничавање слободе изражавања у погледу њиве сексуалне оријентације или родног изражавања и идентитета, или њиховог естетског, политичког или верског изражавања; одмазду због појединачних и колективних говора и иступа жена које захтевају поштовање својих права, као и јавно изражававање и говоре који охрабрују, промовишу или директно или

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

Контекст	Опис
	индиректно подстичу непријатељство, дискриминацију или насиље према женама.
Дигитално окружење	Сексистичко насиље које се дешава у оквиру дигиталних комуникационих мрежа, схваћених као нова агора интеракције, партиципације и управљања путем информационих и комуникационих технологија. Остале праксе укључују сајбер-бултинг (интернет насиље), надзор и праћење, клевету, увреде или дискриминаторне и погрдне изразе, претње, неовлашћен приступ опреми и налозима на друштвеним мрежама, нарушавање приватности, манипулацију приватним подацима, лажно представљање, дељење личних података или интимног садржаја без пристанка, оштећење опреме или канала изражавања жена и женских група, говоре који подстичу дискриминацију жена, сексуалну уцену путем дигиталних канала и објављивање личних података са намером да друге особе нападну, лоцирају или узнемиравају жену.
Институционална сфера	Акти и пропусти органа власти, јавних службеника и агената било ког јавног органа или институције чија је сврха одлагање, ометање или спречавање приступа јавним политикама и остваривања права признатих овим законом ради обезбеђивања живота слободног од родно заснованог насиља, у складу са претпоставкама укљученим у

Контекст	Опис
	важеће секторско законодавство. Политички живот жена и јавна сфера: родно засновано насиље које се дешава у областима јавног и политичког живота, као што су политичке институције и јавне управе, политичке партије, медији и друштвене мреже.
Образовна сфера	Било која врста насиља која се дешава у образовном окружењу међу члановима образовне заједнице. Може се јавити између вршњака, од стране одраслих према малолетницима или обрнуто. Укључује узнемиравање, сексуално злостављање, као и физичко, сексуално, ментално или емоционално злостављање. Нека од ових злостављања заснована су на родном или сексуалном идентитету.

3. Разумевање интерсекционалности и феминистичких приступа и доприноса

Феминизам – или тачније, **феминизми** – представљају разноврсне друштвене, културне и политичке покрете који теже једнаким правима за све људе и елиминацији дискриминације и насиља укорењених у **цисхетеропатријархату** из родне перспективе. Овај концепт је произашао из Четврте светске конференције о женама у Пекингу (1995). Као аналитичко средство, он нам омогућава да испитамо како се родни односи обликују унутар одређене заједнице и историјског тренутка. Он је истовремено и категорија анализе и начин разумевања света који

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

осветљава динамику моћи и неравноправности. Примена родне перспективе значи препознавање социокултурних разлика у свакој сфери живота и сагледавање начина на који политике, акције и ситуације различито утичу на људе у зависности од њиховог родног идентитета и изражавања. То подразумева интегрисање ове оптике у анализу, планирање и доношење одлука са циљем постизања дубоких трансформација у личним и друштвеним односима, крећући се ка већој једнакости.

Важно је нагласити да не постоји јединствен, хомогени феминизам. Термин феминизми боље одражава плурализам борби, идентитета и историјских путања које чине овај покрет. То, између осталог, укључује европске феминизме, црне феминизме, лезбофеминизам, трансфеминизам, активизам за про-сексуална права, екофеминизам и аутономне феминизме, од којих сваки има различите циљеве, потребе и доприносе. Управо томе је усмерена **интерсекционалност**. Овај термин су развили црни феминизми и антирасистички покрет касних 1980-их година. Из теоријске и политичке перспективе, он открива како животе жена не обликује само род, већ и међусобна повезаност расизма, класизма, ЛГБТ-фобије, ејблизма (дискриминације особа са инвалидитетом), ејџизма (дискриминације на основу старости) и других система угњетавања. Теоретичарке као што су Кимберле Креншо (Kimberlé Crenshaw), Анџела Дејвис (Angela Davis), Одри Лорд (Audre Lorde), бел хукс (bell hooks), Патриша Хил Колинс (Patricia Hill Collins) и Мишел Волас (Michele Wallace) истакле су да жене не чине јединствену, хомогену групу, већ уместо тога живе у различитим и укрштеним околностима које производе специфичне рањивости и облике отпора.

Западна друштва су на глобалном нивоу наметнула рестриктивне норме око рода и сексуалности које појачавају родно засновано насиље. Хетеронормативност, бинарне родне улоге, сексизам, ејблизам и расизам делују заједно како би легитимизовали одређена тела, жеље и односе, док друге обезвређују или криминализују. Ова нормализација хијерархија

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

одржава насиље не као изоловани чин, већ као системски механизам доминације и контроле. Из **деколонијалне перспективе**, ова анализа је посебно важна јер је западни, бели феминизам средње класе често универзализовао сопствено искуство као „једино“ женско искуство, игноришући или умањујући стварност **расијализованих жена, мигранткиња, жена из радничке класе или жена са инвалидитетом**. Црне и деколонијалне феминисткиње су разоткриле како су саме категорије „мушкарац“ и „жена“ историјски дефинисане кроз колонијалне и евроцентричне логике, **искључујући друге родне идентитете и намећући моделе породице, сексуалности и друштвене организације колонизованим народима**. Анџела Дејвис је, на пример, показала да се насиље које су доживљавале беле жене средње класе, држављанке САД, не може изједначити са насиљем које су трпеле црне жене под ропством или сегрегацијом, где је родно засновано насиље било неодвојиво од расног насиља.

Разумевање родно заснованог насиља (РЗН) кроз интерсекционалну и антиколонијалну оптику значи **препознавање чињенице да све жене не проживљавају насиље на исти начин**. Жена мигранткиња која се суочава са партнерским насиљем може се истовремено суочити са расизмом и правном несигурношћу; транс жена може доживети родно засновано насиље испреплетено са трансфобијом и друштвеном искљученошћу; жена са инвалидитетом може се суочити не само са родним насиљем већ и са структуралним ејблизмом који ограничава њен приступ заштити и правди. Ова укрштена угњетавања стварају матрицу доминације која обликује и форме које насиље поприма и баријере у тражењу подршке. Као резултат тога, стратегије фасилитације у оквиру интерсекционалних феминизама усмериће пажњу на следећа питања: **чија прича овде није испричана? Ко заузима најмање простора?** Стручна особа ће осмислити групну активност на начин који омогућава да се ти гласови појаве без присиле. Ово су неки од предлога за подстицање саморефлексије међу стручњацима:

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

- Пре него што осмислите вежбу, запитајте се: да ли ова вежба претпоставља заједничко (истоветно) искуство насиља?
  - Избегавајте подстицаје (питања) који унапред претпостављају хетеросексуално партнерство, регулисан правни статус или фиксан родни идентитет.
- Омогућите свакој учесници да изрази сопствено искуство, а да оно не буде утапано у универзални наратив. Приликом сумања (debriefing), именујте разлике. Избегавајте постављање искуства било које појединачне учеснице као референтне тачке у односу на коју се мере туђа искуства.
- Након сваке сесије, урадите рефлексију: „Чија је прича данас била највидљивија? Чија је била најмање видљива?“
  - Користите ово не да бисте судили о успешној или неуспешној сесији, већ да бисте донели одлуке о осмишљавању наредне.

Посматрано из ове перспективе, решавање проблема родно заснованог насиља захтева више од приступа који су само родно осетљиви: оно захтева интерсекционални и деколонијални оквир који узима у обзир начин на који се насиље репродукује кроз глобалне неједнакости, колонијално наслеђе и ућуткивање маргинализованих гласова. Само признавањем ових укрштања можемо изградити одговоре који су истински инклузивни и трансформативни.

FADO

Finding Assistance, Delivering Outreach:
A comprehensive support system for victims of
gender-based violence
Project ref. NO: 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033

4. Библиографија

1. Мартинели М. (2023). Водич за обуку за изградњу капацитета. У оквиру пројекта „Пресеци све везе“ (координисан од стране АБД-а, са организацијама АЦРА и Ситибитс).
(Martinelli, M. (2023). *Capacity-building training guide*. In Cut All Ties project (coordinated by ABD, with ACRA and Citibeats)).
https://cutallties.org/wp-content/uploads/2022/11/English_CBT.pdf
2. Наваро, Х., Нијето, Е., и Фернандез, И. (2024). CRISSCROSS: Програм интервенције у објектима за ноћни живот, слободно време и социјализацију у циљу подизања свести и превенције РЗН понашања – укључујући ЛГБТИ-фобију – повезаних са сексуалним насиљем и употребом супстанци (Реф. пројекта: 10109670). Асоцијација за благостање и развој (ABD) и партнери из конзорцијума.
(Navarro, J., Nieto, E., & Fernández, I. (2024). *CRISSCROSS: Intervention program in nightlife, leisure and socialisation venues to raise awareness and prevent GBV behaviours – including LGBTIphobia – linked to sexual violence and substance use* (Project ref: 10109670). Asociación Bienestar y Desarrollo (ABD) & Consortium partners).
<https://crisscrossproject.org/>

Copyright and License of Use

© 2025 FADO Consortium. All rights reserved.

Овај материјал за обуку развијен је у оквиру Еразмус+ (Erasmus+) пројекта „FADO: Finding Assistance, Delivering Outreach“, кофинансираног од стране Европске уније на основу уговора о гранту бр. 2024-1-FR01-KA220-ADU-000255033.

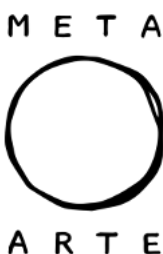
Осим ако није другачије назначено, комплетан садржај ове публикације лиценциран је под међународном лиценцом Creative Commons Ауторство – Некомерцијално – Делити под истим условима 4.0 (CC BY-NC-SA 4.0).

Слободни сте да:

- **Делите** – умножавате и редистрибуирате материјал у било којем медијуму или формату
- **Адаптирате** – ремиксујете, трансформишете и надограђујете материјал под следећим условима:
- **Ауторство** – Морате навести одговарајуће заслуге, обезбедити линк до лиценце и назначити да ли су измене унете
- **Некомерцијално** – Материјал не смеће користити у комерцијалне сврхе
- **Делити под истим условима** – Ако ремиксујете, трансформишете или надограђујете материјал, своје доприносе морате дистрибуирати под истом лиценцом као и оригинал.

Да бисте видели копију ове лиценце, посетите:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Co-funded by
the European Union

Финансирано од стране Европске уније. Изражени ставови и мишљења су, међутим, искључиво ставови и мишљења аутора/аутора и не одражавају нужно ставове Европске уније или Извршне агенције за образовање и културу (ЕАСЕА). Ни Европска унија ни ЕАСЕА не могу бити одговорне за њих.

ЧЕСТИТАМО

Успешно сте завршили
Први модул
ФАДО (FADO) метода!

Како бисте га успешно привели крају,
за сам крај,
предлажемо вам да урадите
КВИЗ

ФАДО (FADO) је више од пројекта – то је покрет за друштвену
трансформацију.
Кроз театар дајемо глас онима који се не чују и стварамо путеве ка
исцељењу и оснаживању.
Будите део промене!

За више информација:

Посетите вебсајт fado-project.eu

Пратите нас

